УДК 342.7
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.48.03

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Гавронська Т. В.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

У статті досліджено історико-правовий розвиток правового статусу дітей-біженців в Україні. Проаналізовано формування національного законодавства у цій сфері в контексті міжнародно-правових стандартів, зокрема положень Конвенції про статус біженців від 28.07.1951 року та Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 року. Визначено ключові періоди розвитку правового регулювання: перший період (1991–2001 роки) (початок формування правового регулювання правого статусу дітей-біженців в Україні); другий етап (2001–2011 роки) (розвиток та гармонізація законодавства); третій етап (2011–2022 роки) (вдосконалення законодавства під впливом міжнародних стандартів та співпраці з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців та адаптація до стандартів ЄС; четвертий етап (2022 р. – до наших днів) (подальше вдосконалення механізмів захисту прав дітей-біженців та їх ефективна реалізація в умовах воєнного стану).

Виявлено основні проблеми правозастосування та прогалини у національному законодавстві, що ускладнюють ефективний захист цієї вразливої категорії дітей-біженців. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази України з урахуванням сучасних викликів та міжнародного досвіду.

Зазначено, що еволюція правового статусу дітей-біженців в Україні пройшла шлях від відсутності спеціального правового регулювання до формування комплексної системи правового захисту, заснованої на міжнародних стандартах. Сучасний етап характеризується не лише розвитком національного законодавства, а й необхідністю реагування на безпрецедентні виклики, пов’язані з війною, що потребує подальшого вдосконалення механізмів захисту прав дітей-біженців та їх ефективної реалізації на практиці.

Ключові слова: *діти-біженці, правовий статус, права дитини, захист прав дитини, правове регулювання, воєнний стан, законодавство України.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження історичних етапів розвитку правового статусу дітей-біженців в Україні зумовлена сучасними викликами, пов’язаними зі збройною агресією, масовими переміщеннями населення та зростанням кількості осіб, які потребують міжнародного захисту. У цих умовах особливої уваги потребують діти-біженці як одна з найбільш вразливих соціальних груп.

Дослідження еволюції національного законодавства у цій сфері – від перших нормативно-правових актів до сучасного правового регулювання – дає можливість простежити трансформацію підходів держави до забезпечення прав дітей-біженців і рівень їх відповідності міжнародним стандартам.

Крім того, важливість теми зумовлюється необхідністю імплементації положень Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року та Конвенції про статус біженців від 28.07.1951 року, які встановлюють базові гарантії захисту прав дитини та визначають принцип найкращих інтересів дитини як ключовий у державній політиці.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах дії воєнного стану, коли зростає кількість дітей, які змушені залишати місце проживання, втрачають сімейне оточення або потребують додаткового захисту. Це актуалізує потребу в удосконаленні національного законодавства, підвищенні ефективності механізмів його реалізації та забезпеченні належної інтеграції дітей-біженців у приймаюче суспільство.

Отже, дослідження історичних етапів розвитку правового статусу дітей-біженців в Україні є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки сприяє виявленню проблем правового регулювання та формуванню напрямів його подальшого вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів.

Проблема правового статусу дітей-біженців була предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, питання правового регулювання статусу дітей-біженців

розглядали І.М. Алмаші, Т.А. Грекул-Ковалик, О.М. Калашник, А.І. Коваль, В.О. Кузнєцова, О.Р. Поєдинок, О.Г. Стрельченко, І.Ж. Торончук та інші. Водночас комплексні дослідження історичних етапів розвитку правового статусу дітей-біженців в Україні залишаються недостатньо розробленими, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз історичних етапів розвитку правового статусу дітей-біженців в Україні, визначення особливостей його правового регулювання на різних етапах становлення національного законодавства, а також обґрунтування напрямів його вдосконалення з урахуванням міжнародних стандартів.

Виклад матеріалу. Повномасштабна війна в Україні розпочалася 24 лютого 2022 року після вторгнення російської федерації в країну. Третина населення України була насильно переміщена внаслідок війни та змушена тікати до безпечніших районів всередині України або через кордон до сусідніх країн. Станом на лютий 2026 року у світі зареєстровано 5,9 мільйона біженців з України, а 3,7 мільйона українців – внутрішньо переміщених осіб. Європа приймає більшість біженців, розміщуючи 5,3 мільйона біженців [1].

Під тимчасовим захистом у державах Євросоюзу зараз перебуває 4 мільйони 380 тисяч українців, змушених виїхати із країни через війну. Зокрема, найбільше українців під тимчасовим захистом наразі перебувають у Німеччині – 1 260 230 осіб, Польщі – 965 990 та Чехії – 397 185. Найвищі показники кількості осіб під тимчасовим захистом на тисячу жителів зафіксовано у Чехії (36,4), Польщі (26,5) та Словаччині (25,8), тоді як відповідний показник на рівні ЄС становить 9,7 на тисячу жителів [2].

До країн Європи через територію рф чи Білорусі виїхало близько 277 тис. українців (0,3 млн). Ще 1,3 млн. українців, за даними ООН, стали біженцями в росії чи Білорусі [3].

13 червня 2025 року Європейська Рада ухвалила рішення про продовження тимчасового захисту для цих осіб з 4 березня 2026 року до 4 березня 2027 року.

Приблизно 10,8 мільйона людей потребуватимуть гуманітарної допомоги у 2026 році [1]. Це свідчить про збереження високого рівня соціальної вразливості населення та значне навантаження на міжнародні гуманітарні інституції.

Більшість тих, хто виїхав, – це жінки (40% від загальної кількості) та діти (31%). Частка чоловіків старше 18 років становить 29%. Аналітики зазначають, що після дозволу на вільний перетин кордону для чоловіків віком 18−22 роки, з серпня по листопад 2025 року Україну покинуло на 96 тис. більше представників цієї групи, ніж повернулося. Кожен сьомий юнак цієї вікової категорії зараз перебуває за кордоном [4].

До особливо вразливих груп належать люди похилого віку та люди з інвалідністю, які можуть бути не в змозі втекти з районів високого ризику. Жінки та діти, які складають приблизно 76 відсотків біженців, що тікають від кризи. [1].

Отже, ситуація з українськими біженцями характеризується масштабністю, тривалістю та комплексністю викликів. Вона потребує не лише подальшої міжнародної підтримки, а й удосконалення національної політики у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб і біженців, а також розробки ефективних механізмів їхньої реінтеграції після завершення війни.

Наведені дані підтверджують, що діти є однією з найбільш уразливих категорій населення в умовах повномасштабної війни в Україні. Вони становлять значну частку серед біженців (близько 31%), що свідчить про масовий характер порушення їхнього звичного середовища життя, розвитку та виховання.

Вимушене переміщення – як внутрішнє, так і зовнішнє – призводить до комплексних негативних наслідків для дітей: порушення доступу до освіти, медичних послуг, соціального захисту, а також втрати безпечного сімейного та соціального оточення. Особливо гостро постають проблеми адаптації дітей у новому середовищі, мовні бар'єри та психологічні травми, спричинені війною.

Суттєвим ризиком є також підвищена вразливість дітей до різних форм насильства, зокрема гендерно зумовленого, сексуальної експлуатації, торгівлі людьми та інших порушень прав дитини. Ці загрози посилюються в умовах нестабільності, розлуки з батьками або перебування в тимчасових притулках.

Окрему увагу слід приділити дітям, які перебувають у зоні бойових дій, на тимчасово окупованих територіях або були переміщені до росії чи Білорусі, де існують додаткові ризики порушення їхніх прав, включаючи обмежений доступ до міжнародного захисту та можливі випадки примусової асиміляції.

Таким чином, ситуація з дітьми в умовах війни характеризується високим рівнем вразливості та багатовимірністю проблем. Це обумовлює необхідність посилення державної політики та міжнародного співробітництва у сфері захисту прав дитини, забезпечення безперервного доступу до освіти й медичних послуг, психологічної підтримки, а також створення ефективних механізмів їхньої соціальної реінтеграції у післявоєнний період.

Історія становлення правового статусу дітей-біженців в Україні є відносно новою та тісно пов’язана із загальним розвитком інституту захисту прав людини і дитини на міжнародному та національному рівнях.

До здобуття незалежності Україна перебувала у складі СРСР і не мала самостійної міграційної політики. Водночас формування основ правового статусу дітей-біженців відбувалося на міжнародному рівні, зокрема через приєднання до Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року [5] і до Протоколу щодо статусу біженців від 16 грудня 1966 року [6] та Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р. [7] (ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27 лютого 1991 р. [8]) Саме ці документи заклали базові стандарти захисту дітей, які згодом були імплементовані в українське законодавство. Україна приєдналася до Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року та до Протоколу щодо статусу біженців від 16 грудня 1966 року не шляхом класичної ратифікації, а через приєднання (акцесію) 10 січня 2002 року [9]. Отже, саме 2002 рік є ключовим моментом набуття для України міжнародно-правових зобов’язань у сфері захисту біженців.

Перший період (1991–2001 роки). Після проголошення незалежності Україна почала формувати власну систему міграційного законодавства. У цей період було прийнято перший спеціальний закон – Закон України «Про біженців» від 24 грудня 1993 року № 3818-XII [10]. Цей Закон, було прийнято, щоб визначити правовий статус біженців, установити правові, економічні та організаційні гарантії захисту прав осіб, які вимушено залишили державу своєї громадянської належності (або країну свого постійного проживання) [10]. Але Закон мав певні недоліки: не повною мірою відповідав міжнародним стандартам; не враховував специфіку вразливих груп, зокрема дітей.

Другий етап (2001–2011 роки). 21 червня 2001 року було прийнято Закон України «Про біженців» № 2557-III, який визначив загальні засади надання статусу біженця [11]. Прийняття Закону України «Про біженців» від 21 червня 2001 року стало важливим етапом розвитку національного законодавства у сфері притулку, оскільки він замінив попередній закон 1993 року та значно наблизив правове регулювання до міжнародних стандартів.

Основні новели закону:

– уточнено визначення поняття «біженець» відповідно до Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року;

– запроваджено більш чітку процедуру надання статусу біженця;

– деталізовано: підстави надання, відмови та втрати статусу; права й обов’язки біженців;

– закріплено гарантії: невислання (non-refoulement); право на працю, освіту, медичну допомогу; свободу пересування (з певними обмеженнями).

Цей закон уже враховував необхідність особливого підходу до вразливих категорій, зокрема дітей, хоча ще не містив комплексного механізму їх захисту. Діти-біженці не розглядалися як окрема категорія, а їхній правовий статус визначався через статус батьків або законних представників, що свідчить про обмежений рівень диференціації правового регулювання.

26 квітня 2001 року було прийнято Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III. Цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров’я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні

встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини [12]. Його положення поширюються на всіх дітей, які перебувають на території України, незалежно від громадянства, у тому числі й на дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового захисту.

Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року дає поняття: «дитина-біженець – дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань» [12].

Стаття 31 Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року передбачає захист дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту на території України. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції) сприяє розшуку батьків або інших законних представників дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту, розлучених із сім'ями, влаштуванню таких дітей у відповідні дитячі заклади або сім'ї.

Органи опіки та піклування вживають заходів щодо тимчасового влаштування у відповідні дитячі заклади або сім'ї дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту, розлучених із сім'ями, встановлення опіки чи піклування над такими дітьми, сприяють дітям-біженцям та дітям, які потребують додаткового або тимчасового захисту, розлученим із сім'ями, у реалізації їхніх прав [12].

Отже, Закон України «Про охорону дитинства» формує загальну правову основу захисту прав дітей, у тому числі дітей-біженців. Однак його норми мають загальний характер і потребують конкретизації через спеціальне законодавство та ефективні механізми реалізації, що забезпечують не лише формальне визнання прав, а й їх реальне здійснення.

Третій етап розвитку та гармонізації (2011–2022 роки). У цей період відбулося суттєве вдосконалення законодавства, зокрема прийнято Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08 липня 2011 року № 3671-VI [13]. Було розширено перелік прав біженців, включаючи доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Нижче наведено порівняльну характеристику законодавства про правовий статус дітей-біженців в Україні (табл. 1). Поступово законодавство почало враховувати потреби дітей як окремої вразливої групи, особливо під впливом міжнародних стандартів та співпраці з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», наблизив українське законодавство до стандартів ЄС. У ньому вже більш чітко визначено гарантії для дітей-біженців, зокрема:

- принцип найкращих інтересів дитини;
- право на освіту та медичну допомогу;
- особливий захист дітей без супроводу.

Цей період характеризується поступовою гуманізацією підходів та закріпленням міжнародних стандартів у національному праві. Також цей період характеризується наданням притулку дітям-біженцям в Україні. Допомогти їм знайти притулок від переслідування, отримати безпечне для життя місце проживання.

В цей період набувши статусу «біженця», громадяни та їх діти стикалися з низкою проблемних питань, а саме:

- працевлаштування;
- оформленням документів на дитину, що народжена в Україні у сім'ї біженців;
- допомога від держави біженцям з дітьми;
- оформлення документів при влаштуванні дитини у дитячий садок чи шкільний заклад та відвідування дитиною – біженцем шкільного закладу;

Таблиця 1

Порівняльна характеристика законодавства про правовий статус дітей- біженців

Критерій	Закон України «Про біженців» від 24 грудня 1993 року	Закон України «Про біженців» від 21 червня 2001 року	Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08 липня 2011 року
Врахування інтересів дитини	практично відсутнє	часткове	системне
Спеціальні гарантії для дітей	не передбачені	обмежені	чітко визначені
Діти без супроводу	не врегульовано	загальні положення	спеціальні процедури та опіка
Доступ до освіти і медицини	загальні норми	розширено	гарантовано на рівні стандартів ЄС
Процедурні гарантії	нечіткі	деталізовані	максимально конкретизовані

– продовження навчання дитини – біженця на Україні;

– оформлення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям з дітьми (її умови призначення та розмір);

– навчання дітей біженців у школах–інтернатах санаторного типу в залежності від захворювання;

– отримання біженцями середньої чи вищої освіти;

– отримання пенсії біженцями.

Основна проблема функціонування системи захисту дітей-біженців в Україні полягала в тому, що реалізація відповідного законодавства обмежувалася лише легалізацією і документуванням шукачів притулку та біженців [14].

Четвертий сучасний етап (2022 р. – до наших днів). Після початку повномасштабної війни у 2022 році правовий статус дітей-біженців набув нових особливостей. Україна фактично стала не лише країною, що приймає біженців, а й державою походження великої кількості дітей, які шукають захист за кордоном.

Цей етап характеризується:

– розширенням міжнародного співробітництва щодо захисту українських дітей за кордоном;

– необхідністю протидії незаконному переміщенню та депортації дітей;

– посиленням уваги до дітей без супроводу та дітей, розлучених із сім’ями;

– адаптацією законодавства до умов воєнного стану.

Водночас особливого значення набуває забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права та захист прав дітей у збройних конфліктах.

В умовах воєнного стану в Україні правовий статус дітей-біженців визначається сукупністю норм національного та міжнародного права, що спрямовані на забезпечення підвищеного рівня захисту цієї вразливої категорії.

В умовах збройної агресії та запровадження воєнного стану в Україні значно змінюються умови реалізації прав людини, зокрема дітей-біженців як особливо вразливої категорії. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII визначає правові засади функціонування держави в цей період, а також допускає тимчасове обмеження окремих прав і свобод [15]. Важливе значення має Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 [16].

В період дії воєнного стану в Україні було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів (передусім постанов Кабінету Міністрів України та відомчих актів), які прямо або опосередковано регулюють правовий статус дітей-біженців і дітей, що потребують захисту.

1. Акти у сфері захисту дітей під час війни:

– постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302. Вона спрямована на

координацію державних органів щодо захисту дітей в умовах воєнного стану, у тому числі дітей-біженців [17];

– постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені, або перебували під ризиком депортації та/або примусового переміщення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, або осіб з числа дітей» від 14.05.2024 № 551. Врегулювано процедури повернення та захисту дітей, які фактично опинилися у статусі біженців або переміщених осіб [18];

– постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання захисту дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 29.10.2024 № 1240. Встановлено додаткові гарантії державного захисту дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України [19].

2. Акти у сфері міграції та біженців:

– постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації актів законодавства у сфері міграції в умовах воєнного стану» від 21.10.2022 № 1202. Врегулювано процедури: оформлення документів; надання статусу біженця чи додаткового захисту; адаптації міграційних процедур до умов війни [20].

Ці підзаконні нормативно-правові акти:

– конкретизують положення законів, зокрема Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

– встановлюють процедурні механізми реалізації прав дітей-біженців;

– забезпечують: оперативне реагування держави; координацію органів влади; адаптацію правового регулювання до умов війни.

У період воєнного стану підзаконне регулювання правового статусу дітей-біженців значно розширилося. Воно охоплює питання міграції, соціального захисту, евакуації, реінтеграції та міжнародного співробітництва. Саме ці акти забезпечують практичну реалізацію законодавчих гарантій і формують ефективний механізм захисту дітей в умовах збройного конфлікту.

Воєнний стан суттєво впливає на механізм реалізації прав дітей-біженців, зумовлюючи як певні обмеження, так і посилення гарантій їх захисту.

1. Пріоритет безпеки та життя:

– право на життя і безпеку набуває абсолютного значення;

– держава зобов'язана забезпечити: евакуацію; укриття; гуманітарну допомогу.

2. Обмеження окремих прав. Відповідно до Закон України «Про правовий режим воєнного стану» можуть обмежуватися: свобода пересування; свобода вибору місця проживання; доступ до окремих послуг.

Водночас такі обмеження: не можуть стосуватися базових прав дитини (життя, гідність, захист від насильства); мають бути тимчасовими та пропорційними.

3. Підвищений рівень захисту дітей-біженців. Діти-біженці визнаються особливо вразливою категорією, що зумовлює: пріоритет у наданні допомоги; спеціальні умови розміщення; психологічну підтримку.

Особливу увагу приділяють: дітям без супроводу; дітям, розлученим із сім'єю; дітям, які зазнали травматичного досвіду війни.

4. Гарантії міжнародного захисту. Навіть в умовах воєнного стану зберігається: принцип невислання (non-refoulement); заборона повернення до небезпечних територій; обов'язок держави забезпечити процедури надання захисту.

5. Реалізація соціальних прав. Попри складні умови, держава гарантує: доступ до освіти (у т.ч. дистанційної); медичну допомогу; соціальні виплати та гуманітарну підтримку.

Основними проблеми правового регулювання правого статусу дітей-біженців в умовах воєнного стану є:

– ускладнення доступу до процедур отримання статусу;

- перевантаження системи соціального захисту;
- недостатня координація між органами влади;
- складнощі інтеграції дітей-біженців у нові громади.

Правовий статус дітей-біженців в умовах воєнного стану характеризується поєднанням обмежень окремих прав із одночасним посиленням гарантій їх захисту. Пріоритетним залишається забезпечення найкращих інтересів дитини, її безпеки та гідних умов життя. Водночас ефективність реалізації цих прав значною мірою залежить від практичного функціонування державних механізмів та їх адаптації до умов війни.

Отже, еволюція правового статусу дітей-біженців в Україні пройшла шлях від відсутності спеціального правового регулювання до формування комплексної системи правового захисту, заснованої на міжнародних стандартах. Сучасний етап характеризується не лише розвитком національного законодавства, а й необхідністю реагування на безпрецедентні виклики, пов’язані з війною, що потребує подальшого вдосконалення механізмів захисту прав дітей-біженців та їх ефективної реалізації на практиці.

На основі дослідження можна виділити такі основні етапи розвитку правового статусу дітей-біженців в Україні: перший період (1991–2001 роки) (початок формування правового регулювання правого статусу дітей-біженців в Україні); другий етап (2001–2011 роки) (розвиток та гармонізація законодавства); третій етап (2011–2022 роки) (вдосконалення законодавства під впливом міжнародних стандартів та співпраці з Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та адаптація до стандартів ЄС; четвертий етап (2022 р. – до наших днів) (подальше вдосконалення механізмів захисту прав дітей-біженців та їх ефективна реалізація в умовах воєнного стану).

Використана література:

1. Ukraine emergency. URL: https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 16.03.2026).
2. Під тимчасовим захистом країн ЄС перебувають понад 4,3 мільйона українців. Ukrinform. 2026. 13 березня. URL: https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/4101200-pid-timcasovim-zahistom-krain-es-perebuvaut-ponad-43-miljona-ukrainciv.html (дата звернення: 16.03.2026).
3. Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П’ята хвиля дослідження. *Центр економічної стратегії.* 2026. 26 лютого. URL: https://ces.org.ua/ukrainian-refugees-fifth-wave/ (дата звернення: 16.03.2026).
4. Кожен сьомий юнак за кордоном: чи будуть повертатися додому - опитування. *Finance.ua.* https://news.finance.ua/ua/povernennya-bizhenciv-dodomu-kozhen-s-omyy-yunak-za-kordonom-infohrafika?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 16.03.2026).
5. Конвенція про статус біженців : Конвенція; ООН від 28.07.1951 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_011 (дата звернення: 18.03.2026)
6. Протокол щодо статусу біженців : Протокол; ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_363 (дата звернення: 18.03.2026).
7. Конвенція про права дитини : Конвенція; ООН від 20.11.1989 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021 (дата звернення: 18.03.2026).
8. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради Української РСР від 27.02.1991 № 789-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/789-12 (дата звернення: 18.03.2026).
9. Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців : Закон України від 10.01.2002 № 2942-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2942-14 (дата звернення: 18.03.2026).
10. Про біженців : Закон України від 24.12.1993 № 3818-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3818-12 (дата звернення: 18.03.2026)
11. Про біженців : Закон України від 21.06.2001 № 2557-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2557-14 (дата звернення: 18.03.2026).

12. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14 (дата звернення: 18.03.2026).
13. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17 (дата звернення: 18.03.2026).
14. Соціально-правовий захист дітей-біженців. URL: https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/miske-upravlinnya-yustitsiji/1935-sotsialno-pravovij-zakhist-ditej-bizhentsiv.htm (дата звернення: 16.03.2026).
15. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 (дата звернення: 18.03.2026).
16. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022 (дата звернення: 18.03.2026).
17. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 17.03.2022 № 302 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/302-2022-%D0%BF (дата звернення: 19.03.2026).
18. Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені, або перебували під ризиком депортації та/або примусового переміщення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, або осіб з числа дітей : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 14.05.2024 № 551 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/551-2024-%D0%BF (дата звернення: 19.03.2026).
19. Деякі питання захисту дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Склад колегіального органу від 29.10.2024 № 1240 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1240-2024-%D0%BF (дата звернення: 19.03.2026).
20. Деякі питання реалізації актів законодавства у сфері міграції в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1202 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1202-2022-%D0%BF (дата звернення: 19.03.2026).

References:

1. Ukraine emergency. URL: https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
2. Pid tymchasovym zakhystom krain YeS perebuvaiut ponad 4,3 miliona ukraintsiv. [Over 4.3 million Ukrainians are under temporary protection of EU countries.] *Ukrinform.* URL: https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/4101200-pid-timcasovim-zahistom-krain-es-perebuvaut-ponad-43-miljona-ukrainciv.html [in Ukrainian].
3. Ukrainski bizhentsi pislia chotyrokh rokiv za kordonom. Piata khvylia doslidzhennia [Ukrainian refugees after four years abroad. Fifth wave of research]. *Tsentr ekonomichnoi stratehii.* URL: https://ces.org.ua/ukrainian-refugees-fifth-wave/ [in Ukrainian].
4. Kozhen somyi yunak za kordonom: chy budut povertatysia dodomu – opytuvannia. [Every seventh young man abroad: will they return home – survey]. *Finance.ua.* URL: https://news.finance.ua/ua/povernennya-bizhenciv-dodomu-kozhen-s-omyy-yunak-za-kordonom-infohrafika?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
5. Konventsiia pro status bizhentsiv [Convention relating to the Status of Refugees]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_011 [in Ukrainian].
6. Protokol shchodo statusu bizhentsiv [Protocol relating to the Status of Refugees]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_363 [in Ukrainian].
7. Konventsiia pro prava dytyny [Convention on the Rights of the Child]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021 [in Ukrainian].
8. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava dytyny» [Resolution of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR «On the ratification of the Convention

on the Rights of the Child»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/789-12 [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro status bizhentsiv ta Protokolu shchodo statusu bizhentsiv» [The Law of Ukraine «On the accession of Ukraine to the Convention relating to the Status of Refugees and the Protocol relating to the Status of Refugees»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2942-14 [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy «Pro bizhentsiv» [The Law of Ukraine «On refugees»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/3818-12 [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy «Pro bizhentsiv» [The Law of Ukraine «On refugees»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/2557-14 [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» [The Law of Ukraine «On the Protection of Childhood»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14 [in Ukrainian]
13. Zakon Ukrainy «Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebuiut dodatkovoho abo tymchasovoho zakhystu» [The Law of Ukraine «On refugees and persons in need of additional or temporary protection»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/3671-17 [in Ukrainian].
14. Sotsialno-pravovyi zakhyst ditei-bizhentsiv. [Social and legal protection of refugee children]. Retrieved from: https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/miske-upravlinnya-yustitsiji/1935-sotsialno-pravovij-zakhist-ditej-bizhentsiv.htm. [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu» [The Law of Ukraine «On the legal regime of martial law»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 [in Ukrainian].
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini» [Decree of the President of Ukraine «On the introduction of martial law in Ukraine»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022 [in Ukrainian].
17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro utvorennia Koordynatsiinoho shtabu z pytan zakhystu prav dytyny v umovakh voiennoho stanu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the establishment of the Coordination Headquarters for the protection of children's rights under martial law»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/302-2022-%D0%BF [in Ukrainian].
18. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku vyiavlennia, povernennia, zabezpechennia suprovodu ta reintehratsii ditei, yaki deportovani abo prymusovo peremishcheni, abo perebuvaly pid ryzykom deportatsii ta/abo prymusovoho peremishchennia vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, abo osib z chysla ditei» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Procedure for the identification, return, provision of support and reintegration of children who have been deported or forcibly displaced, or were at risk of deportation and/or forcible displacement as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, or persons from among children»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/551-2024-%D0%BF [in Ukrainian].
19. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia zakhystu ditei, deportovanykh abo prymusovo peremishchenykh u zviazku iz zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of protecting children deported or forcibly displaced in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/1240-2024-%D0%BF [in Ukrainian].
20. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia realizatsii aktiv zakonodavstva u sferi mihratsii v umovakh voiennoho stanu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of implementing legislative acts in the field of migration under martial law»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/1202-2022-%D0%BF [in Ukrainian].

Havronska T. V. Legal status of refugee children in Ukraine: historical aspects

The article examines the historical and legal development of the legal status of refugee children in Ukraine. The formation of national legislation in this area is analyzed in the context of international legal standards, in particular the provisions of the Convention relating to the Status of Refugees of July 28, 1951 and the UN Convention on the Rights of the Child of November 20, 1989. The key periods of the development of legal regulation are identified: the first period (1991–2001) (the beginning of the formation of legal regulation of the legal status of refugee children in Ukraine); the second stage (2001–2011) (development and harmonization of legislation); the third stage (2011–2022) (improvement

of legislation under the influence of international standards and cooperation with the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees and adaptation to EU standards; the fourth stage (2022 – to the present day) (further improvement of mechanisms for protecting the rights of refugee children and their effective implementation in conditions of martial law).

The main problems of law enforcement and gaps in national legislation that complicate the effective protection of this vulnerable category of refugee children are identified. The need for further improvement of the regulatory and legal framework of Ukraine is substantiated, taking into account modern challenges and international experience.

It is noted that the evolution of the legal status of refugee children in Ukraine has gone from the absence of special legal regulation to the formation of a comprehensive system of legal protection based on international standards. The current stage is characterized not only by the development of national legislation, but also by the need to respond to unprecedented challenges associated with the war, which requires further improvement mechanisms for protecting the rights of refugee children and their effective implementation in practice.

Key words: *refugee children, legal status, child rights, protection of child rights, legal regulation, martial law, legislation of Ukraine.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026